

Środki ochrony prawnej zobowiązanego przed nieprawidłowym oszacowaniem ruchomości zajętej w egzekucji administracyjnej

Means of Legal Protection of the Debtor Against Incorrect Estimation of Movable Property Seized in Administrative Enforcement Proceedings

The author analyzes the issue of protection of debtor, within the meaning of the Act of June 17, 1966 on Administrative Enforcement Proceedings, against incorrect estimation of movable property seized in administrative enforcement proceedings. Reliable estimation of movables carried out in the Act on Administrative Enforcement Proceedings serves to protect the debtor and his property. The author presents an assessment of the system of measures to challenge incorrect estimation of movable property that can be taken by the debtor. In particular, the author analyzes legal measures, such as a complaint against the estimation of movable property carried out by an employee of the enforcement authority, and the debtor's request for an estimate of movables by a court expert.

Michał Miłoś

*doktor nauk prawnych
Uniwersytet Gdański*

ORCID – 0000-0001-5633-9941

Słowa kluczowe:
egzekucja administracyjna, postępowanie egzekucyjne w administracji, oszacowanie ruchomości, ochrona zobowiązanego

Key words:
administrative enforcement,
enforcement proceedings in administration,
estimation of movable property, protection
of the debtor

<https://doi.org/10.36128/priw.vi36.271>

1. Wprowadzenie

Prawidłowe oszacowanie wartości ruchomości zajętej w postępowaniu egzekucyjnym w administracji¹ ma istotne znaczenie z punktu widzenia skuteczność stosowania środka egzekucyjnego, jakim jest egzekucja z ruchomości czy szerzej – efektywności egzekucji

1 Postępowanie to regulują przepisy ustawy z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1427 ze zm.), dalej przywoływana także skrótem jako „u.p.e.a.”, a także jako „ustawa egzekucyjna”.

administracyjnej obowiązku pieniężnego. Rzetelne oszacowanie ruchomości w postępowaniu egzekucyjnym służy także ochronie zobowiązanego i jego majątku, albowiem możliwość sprzedaży w trybie egzekucji administracyjnej rzeczy poniżej jej rzeczywistej wartości powoduje, że w przypadku tego środka egzekucyjnego może dojść do proporcjonalnie większego uszczerbku na majątku zobowiązanego niż przy egzekucji z wynagrodzenia czy też z rachunku bankowego. Stąd też oszacowanie zajętej ruchomości poniżej jej rzeczywistej wartości prowadzić może do nieuzasadnionego uszczuplenia majątku zobowiązanego, w szczególności gdy sprzedaż następować będzie bezpośrednio po cenie oszacowania. Ponadto błędne oszacowanie wartości zajmowanych ruchomości może uczynić, wynikające z art. 97 § 5 u.p.e.a., zabezpieczenie zobowiązanego przez zajmowaniem ruchomości o wartości ponad sumę potrzebną do zaspokojenia egzekwowanych należności całkowicie iluzorycznym². W przedstawionym kontekście ważką kwestią są środki ochrony prawnej zobowiązanego przed nieprawidłowym oszacowaniem wartości ruchomości zajętej w egzekucji administracyjnej, których analiza jest przedmiotem niniejszego artykułu.

2. Oszacowania zajętej ruchomości przez pracownika obsługującego organ egzekucyjny

Ustawodawca w art. 67b u.p.e.a. przyjął zasadę szacowania wartości zajętych w egzekucji administracyjnej ruchomości i prawa majątkowych przez biegłego skarbowego. Zasada wyrażona w przywołanym przepisie ma między innymi zapewnić rzetelność wyceny, co gwarantować ma dokonywanie jej przez osoby spełniające określone ustawowo wymagania i którym nadane zostały stosowne uprawnienia³. W sytuacjach przewidzianych przepisami ustawy egzekucyjnej oszacowywanie wartości dokonywane jest przez inne podmioty niż biegły skarbowy. Jeden z wyjątków od zasady szacowania wartości przedmiotu zajęcia przez biegłego skarbowego dotyczy egzekucji

2 Por. wyrok WSA w Warszawie z 21.08.2008 r., III SA/Wa 811/08, LEX nr 491446.

3 Zgodnie z definicją z art. 1a pkt 1 u.p.e.a. jest wpisany na listę biegłych skarbowych prowadzoną przez izbę administracji skarbowej rzeczoznawcą w określonej dziedzinie, uprawnionym do wyceny majątku zobowiązanego. Jak się wskazuje, wprowadzenie w 2001 r. instytucji biegłego skarbowego miało przede wszystkim ułatwić organom egzekucyjnym korzystanie z usług biegłych, a także zapobiegać powstawaniu zbędnych kosztów egzekucji wynikających z wadliwego oszacowania majątku zobowiązanego – por. Zbigniew R. Kmiecik, Dorota Steć, „Egzekucja administracyjna ruchomości”, [w:] *System egzekucji administracyjnej*, red. Janusz Niczyporuk, Sławomir Fundowicz, Joanna Rاندowicz (Warszawa: C. H. Beck, 2004), 417.

z ruchomości. Zgodnie z art. 99 § 1 u.p.e.a. w przypadku zajęcia ruchomości oszacowania jej wartości, co do zasady, dokonuje pracownik obsługujący organ egzekucyjny⁴. Regułą jest, że oszacowanie takie dokonywane jest już podczas zajęcia ruchomości, które następuje przez wpisanie jej do protokołu zajęcia i podpisanie protokołu przez pracownika obsługującego organ egzekucyjny⁵. Jeśli jednak dokonanie oszacowania nie jest możliwe w momencie zajmowania ruchomości, może nastąpić później.

Oszacowanie ruchomości przez pracownika organu egzekucyjnego polega na określeniu przez niego wartości zajętych ruchomości. Oznaczenie tych wartości zamieszcza się w protokole zajęcia, przy czym niedopuszczalnym jest określenie w tym protokole wartości ruchomości, których oszacowanie zostało zastrzeżone do wyłącznej kompetencji biegłego skarbowego⁶. Pracownik organu egzekucyjnego dokonuje oszacowania wartości zajmowanej ruchomości w oparciu o swoją wiedzę i według własnego rozeznania, biorąc pod uwagę ceny płacone za takie same lub podobne rzeczy ruchome, z uwzględnieniem stanu danej rzeczy, w tym wieku i stopnia zużycia, ewentualnych uszkodzeń, kompletności elementów przedmiotu i innych kryteriów rzutujących na wartość przedmiotu⁷. Dokonując oszacowania pracownik organu egzekucyjnego może podejmować czynności nakierowane na ustalenie właściwej wartości, takie jak sprawdzenie ogłoszeń sprzedaży, referencyjnych tabel z cenami, itp. Aby wycena była możliwie precyzyjna przy sporządzaniu protokołu zajęcia zobowiązanemu przysługuje prawo przedstawienia rachunków i wszelkich innych dowodów dla oznaczenia wartości szacunkowej zajętej ruchomości⁸. Przedłożenie takich dowodów może ułatwić prawidłowe oszacowanie wartości zajmowanych ruchomości. Jednocześnie wskazane uprawnienie zobowiązanego jest jednym z instrumentów służących jego ochronie przed nieprawidłowym oszacowaniem zajętych ruchomości. Należy przyjąć, że zobowiązany może realizować wskazane uprawnienie także, gdy

4 Z dniem 30 lipca 2020 r. użyte w art. 99 § 1 u.p.e.a. pojęcie „poborca skarbowego” zostało zastąpione szerszym znaczeniowo pojęciem „pracownika obsługującego organ egzekucyjny”. Zmiana została wprowadzona na mocy ustawy z dnia 11 września 2019 r. o zmianie ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 poz. 2070), dalej przywoływanej jako „nowelizacja u.p.e.a. z dnia 11 września 2019 r.”.

5 Zob. art. 98 § 1 u.p.e.a.

6 Zob. art. 67 § 4 pkt 1 u.p.e.a.

7 Por. Roman Hauser, „Komentarz do art. 99”, [w:] Roman Hauser, Zbigniew Leoński, Andrzej Skoczylas, *Postępowanie egzekucyjne w administracji. Komentarz* (Warszawa: C. H. Beck, 2008), 379.

8 Zob. art. 99 § 1 zd. 2 u.p.e.a.

pracownik organu egzekucyjnego nie dokonuje oszacowania, gdyż te zastrzeżone jest w danym wypadku dla biegłego skarbowego⁹. Ze względu na konsekwencje, jakie ma ustalenie wartości rzeczy ruchomej dla różnych rodzajów sprzedaży egzekucyjnej, w interesie zobowiązanego leży współdziałanie z pracownikiem organu egzekucyjnego przy oszacowaniu ruchomości podlegających zajęciu.

Protokół zajęcia podpisany jest przez pracownika organu egzekucyjnego, który go sporządził. Ponadto protokół podpisany jest także przez zobowiązanego, o ile jest on obecny przy dokonywaniu zajęcia lub świadków, którzy zostali przywołani do obecności przy czynnościach egzekucyjnych. Nieobecność zobowiązanego lub też odmowa przez niego podpisania protokołu nie ma wpływu na ważność zajęcia ruchomości¹⁰. Nie zachodzi również potrzeba pozyskania podpisu zobowiązanego, gdy nie był on obecny przy zajęciu. Zobowiązanemu doręcza się odpis protokołu zajęcia, a także odpis tytułu wykonawczego, jeżeli nie został on już wcześniej zobowiązanemu doręczony. Obowiązek doręczenia odpisu protokołu zobowiązanemu ciąży na organie egzekucyjnym niezależnie od tego, czy zobowiązany był obecny przy zajęciu, czy też nie. Jeśli zobowiązany nie jest obecny przy zajęciu ruchomości, doręczenie mu protokołu powinno nastąpić w trybie przewidzianym przepisami Kodeksu postępowania administracyjnego¹¹.

W przypadku nieoznaczenia wartości szacunkowej ruchomości w protokole zajęcia organ egzekucyjny może sporządzić w terminie 30 dni od dnia zajęcia ruchomości protokół uzupełniający, w którym wartość ta zostanie wskazana. Możliwość wskazania wartości oszacowanej wartości zajmowanej ruchomości w protokole uzupełniającym występuje we wszystkich przypadkach, w których oznaczenie tej wartości nie było możliwe w momencie sporządzania protokołu zajęcia. Natomiast nie jest dopuszczalne wskazania w protokole uzupełniającym odmiennej wartości zajętej rzeczy niż pierwotnie oznaczona w protokole zajęcia, gdyż przepisy nie dopuszczają możliwości

9 Na możliwość przedstawiania dokumentów mogących mieć wpływ na określenie wartości zajętych rzeczy już po dokonaniu zajęcia wskazywał Wojewódzki Sąd Administracyjny w Warszawie w wyroku z dnia 31 grudnia 2014 r., III SA/Wa 628/04, LEX nr 2231791.

10 W razie nie złożenia podpisu przez obecnych przy zajęciu ruchomości protokół powinien zawierać wzmiankę o przyczynie braku podpisów. Por. art. 53 § 1 pkt 5 w zw. z art. 67 § 4 u.p.e.a.

11 Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 256 ze zm.), dalej „k.p.a.”. Zob. wyrok NSA w Łodzi z dnia 22 lutego 2000 r., I SA/Łd 238/98, LEX nr 40868 a także wyrok WSA w Krakowie z dnia 22 kwietnia 2009 r., I SA/Kr 218/09.

dokonania korekty w tym zakresie¹². Wprowadzone w 2020 r. rozwiązanie przewidujące możliwość sporządzenia protokołu uzupełniającego w określonym czasie po zajęciu ruchomości należy ocenić pozytywnie, niewątpliwie służy ono także ochronie interesu zobowiązanego¹³. Umożliwia ono rzetelne przeprowadzenia oszacowania w przypadkach, gdy wymaga to czasu, przykładowo ze względu na konieczność dokonania szerszej analizy dokumentów (takich jak faktury oraz rachunki) lub też przeprowadzenia badania wartości rynkowych ruchomości podobnych do zajętej rzeczy.

3. Przypadki, w których oszacowanie zajętej ruchomości dokonywane jest przez biegłego skarbowego

W pewnych przypadkach oszacowanie wartości ruchomości zajętej w trybie egzekucji administracyjnej nie jest dokonywane przez pracownika organu egzekucyjnego, lecz biegłego skarbowego. Sytuacja taka ma przede wszystkim miejsce, gdy przedmiotem zajęcia są kosztowności oraz ruchomości o wartości historycznej, naukowej lub artystycznej¹⁴. We wskazanych przypadkach oszacowanie zostało zastrzeżone do wyłącznej kompetencji biegłego skarbowego, co oznacza, że pracownik organu egzekucyjnego nie może wyceniać rzeczy ze wskazanych kategorii ruchomości. Przed dniem 30 lipca 2020 r. przepisy u.p.e.a. wymagały również, aby wartość maszyn i innych urządzeń produkcyjnych oraz środków transportu była obligatoryjnie szacowana przez biegłego skarbowego¹⁵. Obecnie nie ma takiego wymogu.

Poza przypadkami, w których wezwanie biegłego skarbowego do oszacowania zajętych ruchomości jest obligatoryjne, organ egzekucyjny może wezwać biegłego skarbowego dla oszacowania wartości innych kategorii zajętych ruchomości, jeżeli uzna to za potrzebne. Należy uznać, że potrzeba taka może zachodzić zarówno w przypadku, w którym pracownikom organu egzekucyjnego brak kompetencji pozwalających w pełni ocenić stan i cechy danej ruchomości wpływające na jej wycenę, jak i również w razie braku wiedzy co do aktualnych cen sprzedaży takich ruchomości. Jak się wskazuje, ze względu na to, że przy szacowaniu wartości ruchomości mamy do czynienia z dokonywaniem ustaleń faktycznych, co często wymaga dysponowania specjalistyczną wiedzą i doświadczeniem w danej dziedzinie, a także odpowiednią

-
- 12 Tak też Piotr Przybysz, *Postępowanie egzekucyjne w administracji. Komentarz* (Warszawa: Wolters Kluwer, LEX, 2021), komentarz do art. 99, pkt. 4.
 - 13 Omawiane rozwiązanie wprowadziła nowelizacja u.p.e.a. z dnia 11 września 2019 r.
 - 14 Zob. art. 99 § 3 u.p.e.a.
 - 15 Wymóg ten przewidywał art. 99 § 3 u.p.e.a. do czasu jego zmiany z dniem 30 lipca 2020 r. przez art. 1 pkt 59 lit. c nowelizacji u.p.e.a. z dnia 11 września 2019 r.

aparaturą badawczą, powoduje, że w wielu przypadkach konieczność powołania biegłego do wyceny będzie niewątpliwa¹⁶. W szczególności potrzeba taka może zachodzić w przypadku ustalania wartości środków transportu, urządzeń produkcji i maszyn, co do których ustawodawca zniósł obligatoryjność szacowania przez biegłego skarbowego. Pracownik organu egzekucyjnego może bowiem, wbrew stanowisku wyrażonemu w uzasadnieniu projektu nowelizacji u.p.e.a. z dnia 11 września 2019 r., nie posiadać wiedzy i kompetencji wystarczających do prawidłowego oszacowania takich ruchomości¹⁷.

Przyjmuje się, że potrzeba powołania biegłego skarbowego przez organ egzekucyjny może wynikać też i z tego, że oszacowanie dokonane przez pracownika obsługującego organ egzekucyjny w sposób istotny odbiega od cen płaconych za dane ruchomości¹⁸. Oznacza to, że nawet w razie braku skargi zobowiązanego na czynność oszacowania, organ egzekucyjny może zwrócić się o dokonanie wyceny do biegłego skarbowego, musi jednak wiązać się to z uznaniem, że oszacowanie pracownika organu zostało wykonane w sposób nieprawidłowy. Jak zauważa Władysław Kubiak, możliwość powołania biegłego z inicjatywy organu egzekucyjnego, o ile uzna on to za potrzebne, zachodzi także w sytuacji, w której zobowiązany złoży skargę na

-
- 16 Roman Hauser, Andrzej Skoczylas, „Komentarz do art. 67b” w Roman Hauser, Zbigniew Leoński i Andrzej Skoczylas. *Postępowanie egzekucyjne w administracji. Komentarz* (Warszawa: C. H. Beck, 2008), 263.
- 17 Zob. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej VIII kadencji, druk nr 3753, s. 100 - w uzasadnieniu projektu ustawy zmieniającej u.p.e.a. wskazano, że „analiza znajdujących się w mediach ogłoszeń o sprzedaży maszyny, urządzenia produkcyjnego i środka transportu pozwala trafnie ustalić potencjalną wartość rynkową, a tym samym wartość szacunkową zajętej ruchomości, bez potrzeby zlecenia wyceny biegłemu skarbowemu”. Jak jednocześnie zaznaczono przyznanie pracownikowi obsługującemu organ egzekucyjny uprawnienia do szacowania wskazanych kategorii ruchomości. jest również korzystne dla zobowiązanego z uwagi na to, że nie poniesie on wydatków związanych z oszacowaniem wartości ruchomości przez biegłego skarbowego. W tym miejscu można podnieść, że uzupełnieniem tej ochrony byłoby wprowadzenie do przepisów regulujących skargę na oszacowanie dokonywane przez pracownika organu egzekucyjnego rozwiązania podobnego do zawartego w art. 67d § 3 u.p.e.a.
- 18 Zob. Hauser, „Komentarz do art. 99”, 380; por. też Władysław Kubiak, *Postępowanie egzekucyjne w administracji. Przepisy i objaśnienia* (Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1973), 176; Ewa Pierzchała, *Środki prawne w postępowaniu egzekucyjnym w administracji* (Warszawa: C. H. Beck, 2007), 112.

oszacowanie z uchybieniem terminu¹⁹. Ponadto biegły skarbowy dokonuje oszacowania zajętej ruchomości również w przypadku, w którym zobowiązany wniosie skargę na oszacowanie zajętej ruchomości dokonane przez pracownika obsługującego organ egzekucyjny. W każdym przypadku, w którym organ egzekucyjny występuje do biegłego skarbowego o oszacowanie wartości zajętej ruchomości powinien to uczynić w formie postanowienia²⁰. Postanowienie to nie jest zaskarżalne zażaleniem, gdyż żaden przepis nie przewiduje takiej możliwości.

4. Zwrócenie się przez organ egzekucyjny o opinię do instytucji zajmującej się badaniem cen

Przepisy ustawy egzekucyjnej przewidują możliwość zwrócenia się organu egzekucyjnego o wyrażenie opinii do instytucji zajmującej się badaniem cen. Możliwość taką przewiduje przepis art. 99 § 4 zdanie drugie u.p.e.a. Jak podnosi się w doktrynie, prawne znaczenie takiej opinii, wydawanej w sytuacji, gdy oszacowywania dokonuje biegły skarbowy, jest niejasne²¹. Zdaniem Piotra Przybysza w takich przypadkach istotna rozbieżność między szacunkiem dokonanym przez biegłego skarbowego a opinią instytucji zajmującej się badaniem cen może świadczyć o nienależyтым wykonywaniu swej funkcji przez biegłego skarbowego, co z kolei może uzasadniać jego skreślenie z listy biegłych skarbowych²². Nie budzi żadnych wątpliwości, że opinia instytucji zajmującej się badaniem cen nie może zastąpić oszacowania dokonanego przez pracownika organu egzekucyjnego czy biegłego. Natomiast w kontekście obecnego brzmienia art. 99 u.p.e.a., a w szczególności możliwości oznaczenia wartości szacunkowej zajętej ruchomości w terminie późniejszym niż moment zajęcia, można rozważyć, czy dopuszczalne jest wystąpienie o omawianą opinię, jeżeli organ egzekucyjny „uzna to za potrzebne” także wówczas, gdy do dokonania oszacowania nie był wzywany biegły skarbowy. W takim wypadku opinia instytucji zajmującej się badaniem cen mogłaby być wykorzystana przez pracownika organu egzekucyjnego przy oznaczaniu wartości ruchomości w protokole uzupełniającym, przy zastrzeżeniu, że byłaby wydana przed upływem terminu do jego sporządzenia.

19 Kubiak, *Postępowanie*, 177. Tak też Hauser, „Komentarz do art. 99”, 380; Władysław Grześkiewicz, „Komentarz do art. 99”, [w:] *Ustawa o postępowaniu egzekucyjnym w administracji. Komentarz*, red. Dariusz Ryszard Kijowski (Warszawa: Wolters Kluwer, LEX, 2015), pkt. 2.7.

20 Przybysz, *Postępowanie*, komentarz do art. 67b, pkt. 2.

21 Przybysz, *Postępowanie*, komentarz do art. 67b, pkt. 1.

22 Piotr Przybysz, *Administracyjne środki prawne w postępowaniu egzekucyjnym w administracji* (Warszawa: Wolters Kluwer, 2012), 160.

5. Skarga zobowiązanego na oszacowanie zajętej ruchomości dokonane przez pracownika obsługującego organ egzekucyjny

Ustawodawca przewidział swoisty środek prawny służący zobowiązanemu, który nie zgadza się ze sposobem oszacowania ruchomości dokonanym przez pracownika obsługującego organ egzekucyjny. Zobowiązany może w takim wypadku wnieść skargę na takie oszacowanie. Podmiotem legitymowanym do wniesienia skargi na oszacowanie ruchomości dokonane przez pracownika organu egzekucyjnego jest wyłącznie zobowiązany, co oznacza że uprawnienie to nie przysługuje wierzycielowi. Rozwiązanie takie koresponduje z zakresem legitymacji do wniesienia skargi na czynności egzekucyjne, niemniej jednak trudno nie spostrzec, że wierzyciel może również być zainteresowany prawidłowo wykonaną wyceną wartości zajętych ruchomości. Także osoba trzecia roszcząca sobie prawa do rzeczy, z której prowadzona jest egzekucja, nie ma możliwości kwestionowania wartości oszacowania nawet wówczas, gdy chce wpłacić do depozytu organu egzekucyjnego kwotę na jaką ruchomość została oszacowana²³.

Przedmiotem skargi przewidzianej w art. 99 § 2 u.p.e.a. jest wyłącznie czynność pracownika organu egzekucyjnego w postaci oszacowanie wartości zajętej ruchomości, inne czynności związane z zajęciem ruchomości mogą być zaskarżone na zasadach określonych w art. 54 u.p.e.a. konstytuującym skargę na czynności egzekucyjne²⁴. Ze względu na zasadę niekonkurencyjności środków prawnych należy uznać, że czynność oszacowania nie może z kolei być zaskarżona za pomocą skargi na czynności egzekucyjne w trybie określonym w art. 54 u.p.e.a.²⁵.

Wzór protokołu zajęcia i odbioru ruchomości ustalony rozporządzeniem wykonawczym do ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji zawiera pouczenie o prawie do wniesienia skargi na oszacowanie zajętych ruchomości dokonane przez pracownika obsługującego organ i terminie do jej wniesienia²⁶. Stanowi to przejaw realizacji zasady ogólnej udzielania informacji i ma zapewniać ochronę zobowiązanego przed brakiem świadomości, co do możliwości zaskarżenia czynności oszacowania.

23 Por. postanowienie WSA w Gdańsku z dnia 08.01.2007 r., I SAB/Gd 5/06, LEX nr 926210.

24 Małgorzata Ofiarska, *Egzekucja z ruchomości* (Warszawa: ABC – Komentarz praktyczny, LEX, 2021), pkt. 5.5.

25 Por. wyrok WSA w Szczecinie z dnia 21 lutego 2018 r., I SA/Sz 1049/17, LEX nr 2473570.

26 Zob. załącznik nr 14 do Rozporządzenia Ministra Finansów, Funduszy i Polityki Regionalnej z dnia 1 grudnia 2020 r. w sprawie wzorów dokumentów stosowanych w egzekucji należności pieniężnych. Wzór określony we wskazanym załączniku stosuje się od dnia 1 marca 2021 r.

Skargę na oszacowanie ruchomości dokonane przez pracownika organu egzekucyjnego należy wnieść do organu egzekucyjnego w terminie siedmiu dni od dnia doręczenia zobowiązanemu odpisu protokołu zajęcia ruchomości, a w przypadku, w którym w protokole tym nie została określona szacunkowa wartość zajętej ruchomości, w terminie 7 dni od dnia doręczenia zobowiązanemu protokołu uzupełniającego²⁷. Termin na wniesienie skargi uległ nieznacznemu przedłużeniu na skutek nowelizacji u.p.e.a. z dnia 11 września 2019 r. Zgodnie z paragrafem drugim art. 99 u.p.e.a., w brzmieniu sprzed 30 lipca 2020 r., termin na wniesienie skargi był zaledwie pięciodniowym – termin ten liczony był od daty zajęcia ruchomości²⁸. Wyrównanie terminu na wniesienie skargi na czynność oszacowania zajętej ruchomości z terminem wniesienia skargi na czynność egzekucyjną należy uznać za rozwiązanie właściwe, lepiej służące ochronie zobowiązanemu, gdyż zmniejsza ono ryzyko pomyłki co do terminu wniesienia przysługujących zobowiązanemu środków zaskarżenia²⁹.

W razie wniesienia skargi na oszacowanie dokonane przez pracownika organu egzekucyjnego organ ten powinien niezwłocznie wezwać do oszacowania wartości zajętej ruchomości wybranego biegłego skarbowego z listy prowadzonej przez izbę administracji skarbowej. Rozwiązanie przyjęte przez ustawodawcę w art. 99 § 2 zd. 2 u.p.e.a. wyklucza możliwość samodzielnego uwzględnienia skargi przez organ egzekucyjny³⁰. Organ egzekucyjny nie rozpoznaje merytorycznie kwestii wadliwego oszacowania nieruchomości i ogranicza się jedynie do zwrócenia się o dokonanie oszacowania przez biegłego skarbowego. Należy uznać, że zdecydowanie bardziej funkcjonalne rozwiązanie przewidują przepisy dotyczące zaskarżenia czynności oszacowanej zajętych w trybu egzekucji administracji praw majątkowy i praw pokrewnych oraz z praw własności przemysłowej. Stosownie do art. 96h u.p.e.a. na oszacowanie wskazanych praw dokonane przez poborcę skarbowego zobowiązanemu przysługuje prawo wniesienia do organu egzekucyjnego zarzutu

27 Zgodnie z art. 17 § 1c u.p.e.a. w przypadku wniesienia skargi po upływie ustawowego terminu organ egzekucyjny stwierdza uchybienie terminu w drodze postanowienia, na które przysługuje zażalenie.

28 Por. brzmienie art. 99 § 2 sprzed dnia 30 lipca 2020 r. Jednakże w przypadkach, w których zobowiązany nie uczestniczył w czynności zajęcia nieruchomości termin do wniesienia skargi liczony był od dnia doręczenia zobowiązanemu odpisu protokołu z zajęcia ruchomości – por. wyrok WSA w Warszawie z dnia 2 marca 2007 r., III SA/Wa 3955/06, LEX nr 341343.

29 Inną natomiast kwestią jest samo skrócenie terminu na wniesienie skargi na czynności egzekucyjne na skutek nowelizacji u.p.e.a. z dnia 11 września 2019 r.

30 Odmiennie: Pierzchała, *Środki prawne*, 112.

w terminie 7 dni od dnia zajęcia. Zarzut ten jest swoistym środkiem zaskarżenia czynności oszacowania. Omawiany środek ma charakter niedewolutywny – rozpatruje go organ egzekucyjny w formie postanowienia. W przypadku nieuwzględnienia zarzutu zobowiązanego organ egzekucyjny musi zwrócić się do biegłego skarbowego o oznaczenie wartości zajętych praw, natomiast uznając zarzut zobowiązanego za zasadny organ egzekucyjny uwzględnia go poprzez przyjęcie wartości zajmowanych praw zgodnie z żądaniem zawartym we wniesionym zarzucie³¹. Jako postulat *de lege ferenda* należy zgłosić wprowadzenie analogicznej konstrukcji do przepisów regulujących egzekucję z ruchomości, albowiem mechanizm taki w przypadku zasadności zarzutu nie tylko niesie dla zobowiązanego oszczędności związane z niedokonywaniem oszacowania przez biegłego skarbowego, ale pozwala uniknąć niepotrzebnego przedłużania egzekucji.

6. Oszacowanie zajętej ruchomości przez biegłego skarbowego

Oszacowanie wartości zajętej ruchomości przez biegłego skarbowego, niezależnie od tego, na jakiej podstawie następuje, zgodnie z zasadą pisemności przyjmuje formę pisemnego protokołu. W każdym przypadku przedmiotem czynności biegłego skarbowego jest ustalanie szacunkowej wartości zajętej ruchomości. Oszacowanie dokonane przez biegłego skarbowego znosi poprzednie oszacowanie wartości zajętej ruchomości dokonane przez pracownika obsługującego organ egzekucyjny³². Podkreślenia wymaga, że w razie wniesienia przez zobowiązanego skargi na oszacowanie dokonane przez pracownika organu egzekucyjnego biegły skarbowy nie przeprowadza kontroli prawidłowości tego oszacowania, lecz przeprowadza całkowicie niezależną wycenę zajętej ruchomości opierając się na swojej wiedzy specjalistycznej w tym zakresie. Na marginesie należy zaznaczyć, że wyceny dokonywanej przez biegłego nie może zastąpić prywatna wycena zamówiona przez zobowiązanego, niezależnie od tego, jakiemu podmiotowi powierzy on jej sporządzenie³³. Zlecona przez zobowiązanego wycena stanowi co najwyżej wyraz jego stanowiska co do wartości zajętych ruchomości.

Organ egzekucyjny ma obowiązek zawiadomić zobowiązanego o wyznaczonym terminie oszacowania wartości ruchomości przez biegłego

31 Tomasz Jędrzejewski, „Środki prawne w postępowaniu egzekucyjnym w administracji”, [w:] Tomasz Jędrzejewski, Marian Masternak, Piotr Rączka, *Administracyjne postępowanie egzekucyjne* (Toruń: Wydawnictwo Dom Organizatora, 2020), 329.

32 Por. Przybysz, *Administracyjne środki prawne*, 159.

33 Zob. Roman Hauser, Andrzej Skoczylas. „Komentarz do art. 67d”, [w:] Roman Hauser, Zbigniew Leoński, Andrzej Skoczylas. *Postępowanie egzekucyjne w administracji. Komentarz* (Warszawa: C. H. Beck, 2008), 271.

skarbowego³⁴. Zgodnie z wymogami przewidzianymi w kodeksie postępowania administracyjnego zobowiązany powinien zostać poinformowany o możliwości wzięcia udziału w tej czynności na 7 dni przed planowaną czynnością³⁵. Stanowi to gwarancję dla zobowiązanego możliwości udziału w czynności oszacowania. W przypadku, gdy podlegająca oszacowaniu ruchomość znajduje się we władaniu zobowiązanego, ciąży na nim obowiązek okazania jej biegłemu w celu oszacowania jej wartości. Zważywszy, że biegły ma obowiązek rzetelnego oszacowania zajętej ruchomości, należy przyjąć, że musi on uwzględnić wszelkie przedkładane przez zobowiązanego dokumenty i inne dowody, które mogą służyć dokonaniu prawidłowego oszacowania. Wprawdzie bowiem art. 99 § 1a u.p.e.a. reguluje jedynie prawo przedstawiania rachunków i innych dowód podczas zajmowania ruchomości, to należy przyjąć, za głosami doktryny³⁶ i judykatury³⁷, że prawo takie przysługuje zobowiązanemu także w przypadku szacowania wartości ruchomości przez biegłego skarbowego, czy także później w razie dokonywania oszacowania przez biegłego sądowego. Z oszacowania biegły skarbowy sporządza protokół oszacowania, który powinien zawierać uzasadnienie wyjaśniające podstawy i przesłanki dokonanej wyceny. Po przeprowadzeniu oszacowania organ egzekucyjny przesyła zobowiązanemu odpis protokołu oszacowania sporządzonego przez biegłego skarbowego³⁸. Odpis przesyłany jest do zobowiązanego niezależnie od tego, czy brał on udział w czynnościach szacowania, czy też nie.

7. Wniosek zobowiązanego o dokonanie oszacowania zajętej ruchomości przez biegłego sądowego

W przypadku gdy zobowiązany nie zgadza się z oszacowaniem wartości ruchomości dokonany przez biegłego skarbowego, a także gdy zostało ono przeprowadzone na skutek wniesionej skargi, zobowiązanemu przysługuje uprawnienie do wystąpienia do organu egzekucyjnego z wnioskiem o dokonanie oszacowania przez biegłego sądowego. Identycznie jak ma to miejsce w odniesieniu do skargi na oszacowanie wartości ruchomości z art. 99 § 2 u.p.e.a. uprawnienie do wniesienia tego środka prawnego nie przysługuje wierzycielowi.

Ustawowa gwarancja udziału biegłego sądowego na określonym etapie egzekucji z ruchomości ma na celu pełniejszą ochronę interesów zobowiązanego. Wniosek o dokonanie oszacowania przez biegłego sądowego z art. 67d § 2 u.p.e.a., należy uznać za środek ochrony zobowiązanego kategoryalnie

34 Zob. art. 67d § 1 u.p.e.a.

35 Por. art. 79 § 1 k.p.a. w zw. z art. 18 u.p.e.a.

36 Por. Przybysz, *Postępowanie*, komentarz do art. 67d, pkt. 2.

37 Por. wyrok WSA w Warszawie z dnia 31 grudnia 2014 r., III SA/Wa 628/04, LEX nr 2231791.

38 Art. 67d § 1 u.p.e.a.

identyczny ze skargą na oszacowanie dokonaną przez pracownika organu egzekucyjnego³⁹. Również w tym przypadku organ egzekucyjny związany jest wnioskiem zobowiązanego w tym sensie, że w razie jego wniesienia obowiązany jest zwrócić się do biegłego sądowego o przeprowadzenie wyceny. Sam nie ocenia zasadności żądania zobowiązanego⁴⁰ i nie może rozpoznać merytorycznie tego wniosku poprzez dokonanie zmiany wyceny dokonanej przez biegłego skarbowego. Omawiane rozwiązanie kwalifikowane bywa jako swoista forma ostatecznej supereksperyzy dokonywanej przez biegłego sądowego, której wprowadzenie „stanowi formę rozbudowanej ochrony zobowiązanego przed skutkami błędnej wyceny jego majątku”⁴¹.

Wniosek o dokonanie oszacowania ma charakter bezwzględnie suspensywny, zgodnie bowiem z art. 67d § 4 u.p.e.a. wniesienie wniosku wstrzymuje sprzedaż zajętych rzeczy. Organ egzekucyjny na skutek złożonego przez zobowiązanego wniosku powinien wstrzymać sprzedaż zajętej rzeczy i nie może przystąpić do sprzedaży egzekucyjnej, zanim nie nastąpi jej oszacowanie przez biegłego skarbowego. Należy uznać, że rozwiązanie takie w sposób odpowiedni zabezpiecza interes zobowiązanego.

Przepisy u.p.e.a. w brzmieniu sprzed dnia 30 lipca 2020 r. nie przewidywały żadnego terminu na złożenie wniosku o dokonanie tego oszacowania przez biegłego sądowego. Rozwiązanie takie było mało racjonalne i mogło wpływać ujemnie na przebieg egzekucji z ruchomości. Po zmianie brzmienia art. 67d § 2 u.p.e.a. wniosek o oszacowanie przez biegłego skarbowego wartości ruchomości składany jest w terminie 7 dni od dnia doręczenia zobowiązanemu protokołu oszacowania⁴².

Odrębnym zagadnieniem jest ewentualna dopuszczalność oceny prawidłowości wyceny dokonanej przez biegłego skarbowego przez organ egzekucyjny. W kwestii związania organu egzekucyjnego oszacowaniem biegłego skarbowego wyrażane są różnicowane poglądy. W myśl jednego stanowiska organ egzekucyjny nie może kwestionować szacunków biegłego skarbowego⁴³.

39 Podobnie Andrzej Skoczylas, „Postępowanie egzekucyjne w administracji”, [w:] *System prawa administracyjnego. Tom 9. Prawo procesowe administracyjne*, red. Barbara Adamiak, Janusz Borkowski, Andrzej Skoczylas (Warszawa: C. H. Beck, 2010), 473.

40 Robert Suwaj, „Komentarz do art. 67d”, [w:] *Ustawa o postępowaniu egzekucyjnym w administracji. Komentarz*, red. Dariusz Ryszard Kijowski (Warszawa: Wolters Kluwer, LEX, 2015), pkt 4.1.

41 Hauser, Skoczylas, „Komentarz do art. 67d”, 269. Zob. też Skoczylas, „Postępowanie”, 473.

42 Art. 67d § 2 został zmieniony przez nowelizację u.p.e.a. z dnia 11 września 2019 r.

43 Przybysz, *Postępowanie*, komentarz do art. 67b, pkt. 1.

Jak wskazuje Roman Hauser i Andrzej Skoczylas: „zasada swobodnej oceny dowodów nie ma zastosowania przy wykorzystywaniu przez organ egzekucyjny instytucji szacowania wartości zajętej ruchomości lub prawa majątkowego w postępowaniu egzekucyjnym. Organ egzekucyjny jest bowiem związany oszacowaniem dokonany przez biegłego [...], ponieważ w ogóle nie prowadzi tu postępowania dowodowego”⁴⁴. Wedle drugiego poglądu organ egzekucyjny ma prawo wezwać biegłego do wyjaśnienia ewentualnych wątpliwości, jakie pojawiają się w związku z dokonaną przez niego wyceną, w razie zaś niedających się usunąć wątpliwości organ egzekucyjny powinien zwrócić się do innego biegłego lub do instytucji zajmującej się oceną wartości ruchomości, aby w sposób niebudzący wątpliwości dokonać wyceny⁴⁵. Zdaniem Roberta Suwaja niezasadnym jest przyjęcie założenia, że każda, nawet obiektywnie wadliwa lub błędna opinia biegłego skarbowego wiąże organ egzekucyjny, nie dając mu możliwości ustalania obiektywnej wartości ruchomości lub prawa⁴⁶. Autor ten stoi na stanowisku, że w razie pojawienia się wątpliwości co do dokonanej wyceny, organ powinien wezwać biegłego do ich wyjaśnienia, w razie zaś niemożności usunięcia tychże powinien zwrócić się do innego biegłego lub do instytucji zajmującej się oceną wartości prawa majątkowych lub ruchomości, aby w sposób niebudzący wątpliwości dokonać wyceny⁴⁷. Opowiadając się za pierwszym z zaprezentowanych stanowisk, należy jednak uznać, że organ egzekucyjny może zwrócić się o oszacowanie do innego biegłego, gdyby okazało się, że pierwotna opinia została sporządzona przez osobę niespełniającą kryteriów podmiotowych do występowania w charakterze biegłego skarbowego. Nie powinno też budzić wątpliwości, że organ egzekucyjny może zażądać uzupełnienia protokołu z oszacowania w przypadkach, w których biegły nie wskazał ceny części ruchomości lub gdy zachodzą wątpliwości co do tego, które ceny odnoszą się do konkretnych ruchomości.

Należy zauważyć, iż pomimo niemożności kwestionowania przez organ egzekucyjny wyceny dokonanej przez biegłego swoistym zabezpieczeniem skuteczności i efektywności egzekucji z ruchomości są zasady prowadzenia sprzedaży egzekucyjnej. Przewidziana przepisami u.p.e.a. możliwość sprzedaży poniżej ceny oszacowania eliminuje problem zbyt wysokiej wyceny dokonanej przez biegłego. Natomiast mechanizm licytacji publicznej oraz oferty przetarg powinny w wielu wypadkach doprowadzić do skorygowania

44 Zob. Hauser, Skoczylas, „Komentarz do art. 67b”, 262-263. Zob. też argumenty podniesione przez Piotra Przybysza – Przybysz, *Administracyjne środki prawne*, 159-160.

45 Robert Suwaj, „Komentarz do art. 67b”, [w:] *Ustawa o postępowaniu egzekucyjnym w administracji. Komentarz*, red. Dariusz Ryszard Kijowski (Warszawa: Wolters Kluwer, LEX, 2015), pkt 5.1.

46 Suwaj, „Komentarz do art. 67b”, pkt 5.1.

47 Suwaj, „Komentarz do art. 67b”, pkt 5.1.

konsekwencji zbyt niskiej wyceny dokonanej przez biegłego – w takich sytuacjach istotne znaczenie ma wybór trybu sprzedaży ruchomości dokonywany przez organ egzekucyjny. W praktyce istotne znaczenie będzie też miało poszerzenie kręgu potencjalnie zainteresowanych kupnem czemu w szczególności przysłużyć się może przeprowadzanie licytacji elektronicznych. Uzyskanie jak najwyższej ceny sprzedaży leży również w interesie zobowiązanego.

8. Oszacowanie zajętej ruchomości przez biegłego sądowego

Dokonanie oszacowania przez biegłego sądowego na skutek złożenia przez zobowiązanego stosownego wniosku znosi skutki oszacowania dokonane przez biegłego skarbowego niezależnie od tego, czy wartość ruchomości oszacowana przez biegłego sądowego jest niższa czy wyższa od szacunku biegłego skarbowego. Biegły sądowy przeprowadza samodzielną wycenę i nie odnosi się do ustaleń biegłego skarbowego. Jak wskazuje Robert Suwaj: „oszacowanie dokonywane przez biegłego sądowego stanowić powinno czynność niezależną od wyceny dokonanej przez biegłego skarbowego w tym sensie, że nie powinno stanowić środka kontroli prawidłowości pierwotnej wyceny”⁴⁸. Biegły sądowy dokonując oszacowania opiera się na swojej wiedzy specjalistycznej w danej dziedzinie. Wskazanie szacunkowej wartości wycenianej ruchomości przez biegłego sądowego wraz ze stosowną analizą powinno przyjmując formę pisemną w postaci protokołu oszacowania, w którym biegły, poza oznaczeniem wartości oszacowanych ruchomości, powinien również wyjaśnić zastosowane metody szacowania oraz przesłanki dokonanej wyceny.

Zgodnie z art. 67d u.p.e.a. koszty oszacowania przez biegłego sądowego w przypadku, w którym wartość zajętej ruchomości oszacowana przez biegłego sądowego nie różni się co najmniej o 25% od wartości oszacowanej przez biegłego skarbowego, ponosi zobowiązany. Rozwiązanie takie, z jednej strony ma ograniczać nieuzasadnione przypadki występowania przez zobowiązanego o dokonanie oszacowania przez biegłego sądowego – jedynie bowiem w przypadku istotniej rozbieżności w wycenie koszt oszacowania będzie ponosił organ egzekucyjny – z drugiej strony, służy ochronie interesu zobowiązanego w przypadku, w który zasadnie kwestionował on prawidłowość wyceny dokonanej przez biegłego skarbowego. Należy bowiem zauważyć, że w przypadku oszacowania wartości ruchomości przez biegłego skarbowego przysługujące mu należności stanowią wydatki egzekucyjne, które wchodzi w skład kosztów egzekucyjnych, i które, co do zasady, obciążają zobowiązanego.

W zależności od tego, czy w danym przypadku było dokonywane szacowanie wartości zajętej ruchomości przez pracownika organu egzekucyjnego, szacunek biegłego sądowego jest trzecim lub drugim z kolei ustaleniem wartości ruchomości stanowiącej przedmiot zajęcia w egzekucji

48 Suwaj, „Komentarz do art. 67d”, pkt 4.2.

administracyjnej. Przepisy ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji nie przewidują dalszych środków prawnych służących uchyleniu czy podważeniu dokonanego szacunku przez zobowiązanego niezadowolonego z wyceny dokonanej przez biegłego sądowego⁴⁹. W szczególności oszacowanie dokonane przez biegłego sądowego nie może być przedmiotem skargi na czynności egzekucyjne⁵⁰. W konsekwencji oszacowanie dokonane przez biegłego sądowego ma charakter ostateczny i jest wiążące dla organu w kontekście stosowania przepisów o sprzedaży ruchomości w trybie egzekucji administracyjnej⁵¹. Jedyne mechanizmy korygujące skutki błędnej wyceny zajętej ruchomości stanowią następnie mogą tryby sprzedaży egzekucyjnej, w których może dojść do sprzedaży poniżej ustalonej wartości szacunkowej, jak i – w pewnych przypadkach – powyżej tej wartości.

9. Podsumowanie

W powyżej przedstawiony sposób kształtuje się system środków ochrony zobowiązanego przed nieprawidłowym oszacowaniem wartości ruchomości w administracyjnym postępowaniu egzekucyjnym. Omówione środki ochrony prawnej zobowiązanego przed nieprawidłowym oszacowaniem ruchomości należą do grupy środków prawnych przysługujących

-
- 49 Hauser, Skoczylas, „Komentarz do art. 67d”, 270; Dariusz Jankowiak, *Ustawa o postępowaniu egzekucyjnym* (Wrocław: Oficyna Wydawnicza Unimex, 2011), 742. Stanowisko takie znajduje odzwierciedlenie w orzecznictwie sądowym: zob. wyrok NSA z dnia 07.04.1999 r., I/Łd 1883/96, ONSA 2000 nr 2, poz. 68 oraz wyrok WSA we Wrocławiu z dnia 20 września 2004 r., I SA/Wr 867/04, LEX nr 808854. Na gruncie przepisów obowiązujących przed wprowadzenia instytucji biegłego skarbowego do postępowania egzekucyjnego w administracji Naczelny Sąd Administracyjny w jednym z wyroków uznał, że dopuszczalnym jest przeprowadzenie ponownego oszacowania ruchomości przez innego biegłego (por. wyrok NSA z dnia 17 maja 2000 r., I SA/Gd 1916/98, LEX nr 499960), jednak tezę wyrażoną we wskazanym wyroku należy uznać za nieaktualną.
- 50 Wyrok WSA w Łodzi z dnia 11 maja 2018 r., III SA/Łd 220/18, LEX nr 2498855.
- 51 Por. Hauser, „Komentarz do art. 99”, 380; Kubiak, *Postępowanie*, 176; Pierzchała, *Środki prawne*, 135. W literaturze przedmioty wyrażane jest także odmienne stanowisko, zgodnie z którym „organ, dokonując wszechstronnej oceny opinii, uzna ją za przekonującą (gdy jest logiczna, spójna i uzasadniona) bądź też wzywa biegłego do złożenia wyjaśnień, a w razie niedających się usunąć wątpliwości może zwrócić się także do innego biegłego sądowo o dokonanie oszacowania” – Suwaj, „Komentarz do art. 67d”, pkt 4.3.

w związku ze stosowaniem określonego środka egzekucyjnego⁵². Środki te mają charakter administracyjny. Czynność szacowania wartości zajętych ruchomości w egzekucji administracyjnej nie podlega kontroli sądowej, w szczególności oszacowanie nie następuje w formie postanowienia, na które możliwe byłoby wniesienie skargi do sądu administracyjnego⁵³. W doktrynie środki ochrony zobowiązanego przed nieprawidłowym oszacowaniem wartości ruchomości zalicza się do środków obrony formalnej, których celem jest zapewnienie zgodnego z prawem przebiegu egzekucji, a nie kwestionowanie zasadności lub dopuszczalności prowadzenia egzekucji administracyjnej⁵⁴. Przyjmując, że za administracyjne środki ochrony zobowiązanego w postępowaniu egzekucyjnym rozumiemy przewidzianą przez przepisy prawa możliwość podjęcia przez zobowiązanego czynności prawnej, która w następstwie prowadzi do kontroli czynności faktycznych i prawnych podejmowanych przez organ prowadzący postępowanie egzekucyjne⁵⁵, to omówione środki mają charakter specyficzny. Służą one bowiem zakwestionowaniu przez zobowiązanego prawidłowości czynności oszacowania, ale nie prowadzą do bezpośredniej kontroli tej czynności, lecz skutkują zniesieniem skutków dokonanego oszacowania i ponownym zbadaniem wartości zajętej ruchomości przez biegłego – skarbowego lub sądowego.

Bibliografia

Grześkiewicz Władysław, „Komentarz do art. 99”, [w:] *Ustawa o postępowaniu egzekucyjnym w administracji. Komentarz*, red. Dariusz Ryszard Kijowski. Warszawa: Wolters Kluwer, LEX, 2015.

-
- 52 Zob. Pierzchała, *Środki prawne*, 108. Jędrzejewski, „Środki prawne”, 313.
- 53 Por. Hauser, „Komentarz do art. 99”, 380; Tomasz Jędrzejewski, Piotr Rączka. *Postępowanie egzekucyjne w administracji. Komentarz* (Gdańsk: Arche, 2000), 233; Skoczylas, „Postępowanie”, 474.
- 54 Krzysztof Sobieralski. „Środki obrony przed egzekucją administracyjną – uwagi na tle nowelizacji ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji”, [w:] *Administracja publiczna pod rządami prawa. Księga pamiątkowa z okazji 70-lecia urodzin prof. zw. dra hab. Adama Błasia*, red. Jerzy Korczak (Wrocław: E-Wydawnictwo. Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa. Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, 2016), 435-436.
- 55 W ten sposób ujmuje pojęcie administracyjnoprawnych środków ochrony zobowiązanego Roman Hauser, *Ochrona obywatela w postępowaniu egzekucyjnym w administracji* (Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, 1988), 62.

- Hauser Roman, „Komentarz do art. 99”, [w:] Roman Hauser, Zbigniew Leoński, Andrzej Skoczylas, *Postępowanie egzekucyjne w administracji. Komentarz*. Warszawa: C. H. Beck, 2008.
- Hauser Roman, Andrzej Skoczylas, „Komentarz do art. 67b”, [w:] Roman Hauser, Zbigniew Leoński, Andrzej Skoczylas. *Postępowanie egzekucyjne w administracji. Komentarz*. 262-263. Warszawa: C. H. Beck, 2008.
- Hauser Roman, Andrzej Skoczylas, „Komentarz do art. 67d”, [w:] Roman Hauser, Zbigniew Leoński, Andrzej Skoczylas. *Postępowanie egzekucyjne w administracji. Komentarz*. 268-271. Warszawa: C. H. Beck, 2008.
- Hauser Roman, *Ochrona obywatela w postępowaniu egzekucyjnym w administracji*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, 1988.
- Jankowiak Dariusz, *Ustawa o postępowaniu egzekucyjnym*. Wrocław: Oficyna Wydawnicza Unimex, 2011.
- Jędrzejewski Tomasz, Piotr Rączka, *Postępowanie egzekucyjne w administracji. Komentarz*. Gdańsk: Arche, 2000.
- Kmieciak Zbigniew R., Dorota Steć, „Egzekucja administracyjna ruchomości”, [w:] *System egzekucji administracyjnej*, red. Janusz Niczyporuk, Sławomir Fundowicz, Joanna Randowicz. 414-419. Warszawa: C. H. Beck, 2004.
- Kubiak Władysław, *Postępowanie egzekucyjne w administracji. Przepisy i objaśnienia*. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1973.
- Nowak Ireneusz, Joanna Wyporska-Frankiewicz. „Biegły skarbowy a wycena majątku zobowiązanego w egzekucji należności podatkowych” *Prawo Budżetowe Państwa i Samorządu*, nr 3 (2019): 71-94.
- Ofiarska Małgorzata, *Egzekucja z ruchomości*. Warszawa: ABC – Komentarz praktyczny, LEX, 2021.
- Pierzchała Ewa, *Środki prawne w postępowaniu egzekucyjnym w administracji*. Warszawa: C. H. Beck, 2007.
- Przybysz Piotr, *Administracyjne środki prawne w postępowaniu egzekucyjnym w administracji*. Warszawa: Wolters Kluwer, 2012.
- Przybysz Piotr, *Postępowanie egzekucyjne w administracji. Komentarz*. Warszawa: Wolters Kluwer, LEX, 2021.
- Skoczylas Andrzej, „Postępowanie egzekucyjne w administracji”, [w:] *System prawa administracyjnego. Tom 9. Prawo procesowe administracyjne*, red. Barbara Adamiak, Janusz Borkowski, Andrzej Skoczylas. 295-483. Warszawa: C.H. Beck, 2010.
- Sobieralski Krzysztof, „Środki obrony przed egzekucją administracyjną – uwagi na tle nowelizacji ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji”, [w:] *Administracja publiczna pod rządami prawa. Księga pamiątkowa z okazji 70-lecia urodzin prof. zw. dra hab. Adama Błasia*, red. Jerzy Korczak. 431-445. Wrocław: E-Wydawnictwo. Prawnicza

i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa. Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, 2016.

Suwaj Robert, „Komentarz do art. 67b”, [w:] *Ustawa o postępowaniu egzekucyjnym w administracji. Komentarz*, red. Dariusz Ryszard Kijowski. Warszawa: Wolters Kluwer, LEX, 2015.

Suwaj Robert, „Komentarz do art. 67d”, [w:] *Ustawa o postępowaniu egzekucyjnym w administracji. Komentarz*, red. Dariusz Ryszard Kijowski. Warszawa: Wolters Kluwer, LEX, 2015.

Tomasz Jędrzejewski, „Środki prawne w postępowaniu egzekucyjnym w administracji”, [w:] Jędrzejewski, Tomasz, Marian Masternak, Piotr Rączka, *Administracyjne postępowanie egzekucyjne*. 311-338. Toruń: Wydawnictwo Dom Organizatora, 2020.